

PÕLLUTÖÖKOJA (MAAMAJANDUSKOJA) LOOMISEST¹

O. Saveli

Maaelu areng Eestis on selle sajandi jooksul olnud väga heitlik. Kõik ajaloolised pöörded paremale või vasemale kajastusid kõige reljeefsemalt maal, eriti maaomandi tasandil. Eesti maad on iga pöörde korral juurde või ära lõigatud sõltuvalt sellest, kes võimule tulid. Igakord on kellelki võetud ja teise(te)le antud. Iga ümberjagamine on puudutanud kümneid, isegi sadu tuhandeid inimesi nii maal kui linnas. Käsil on 4. või

5. maareform maal sel sajandil. Tähtis oleks, et iga protsessi kordumine oleks lähtunud eelnevatest kogemustest. Eestis pole aga õppust võetud. Nii suurt segadust maal ei suutnud korraldada isegi nõukogude võim. Kahjuks pole õiglase tegevuse juures suudetud vältida ebaõiglust, isegi kuritegelikkust. Nii ebastabiilset olukorda maal mäletavad vaid need inimesed, kes elasid üle sõjajärgsed ja -järgsed segadused.

Maaelul on omapära, mis märgatavalt erineb elukorraldusest või -laadist linnas. Tavaliselt ärrituvad need inimesed, kes kergesti pööravad maa ja linna võrdlemise nende vastandamiseks. Ei, tegemist pole vastandamisega, vaid eripärade selgitamisega. Tegelikult toimub vastandamine igapäevases tegevuses ja poliitikas, seda täiesti selgelt linnast maa suunas. Maainimese alavääristamine sõnas ja teos on tavaline, aga tema kaitsmine riiwab kohe kellegi au ja puutumatus. Usun, et vähemalt täna on siin koos inimesed, kes ausalt soovivad maaelu arendamist. Kahjuks on valimiskampaania alanud ja maarahval on käes aeg kuulda suuri ja korduvaid lubadusi, sest paljud eelmise kampaania-aegsed on seni täitmata.

Maaelu eripära peamised tunnused on:

1. Elamise hajutatus suurel territooriumil.
2. Tootmistevõime seotus maaga, selle väärtuse ja asukohaga.
3. Töö ja tegevuse sõltuvus ilmastikust ja aastaajast.
4. Perekondlik või väikese rühma töö.
5. Paiklik eluviis.
6. Ühendavate struktuuride puudumine või lõtvus.
7. Vähene poliitilisus.
8. Alalhoidlikkus ja leplikkus.
9. Vähenõudlikkus
10. Käsitöö ja käsitöö valmidus.
11. Infolevi vahendite puudumine või piiratus.
12. Teenindussüsteemi lünklikkus.
13. Maaelanike vähene organiseeritus töö, huvi või poliitika alusel.
14. Esindatuse puudumine võimu ja valitsuse koridorides või nende tegevuse piiratus poliitiliste tõekspidamiste tõttu.
15. Maarahva poolt valitud saadikud esindavad oma erakonda (parteid), aga mitte valijaid.

Arvestades maainimese omapära ja kujunenud olukorda tema ümber on kõige keerukamaks probleemiks maarahva organiseeritus ja tema esindatus majandusühendustes, valitsemise ja võimuüksustes. Esindatus pole eesmärk omaette, vaid tähtsam on maarahva huvide kaitse. Kuni ei suudeta ühineda poliitiliste vaadete seisukohalt, tuleb seda teha majanduslikest ja sotsiaalsetest huvidest lähtudes. Mida kemplemine kümnete erakondade vahel on maainimesele toonud, on igapäevase näha ja annab maarahvale tunda oma pere rahakotis. Kui 2/3 maalastest jäävad ilma soojast lõunast lihtsalt põhjusel, et vanemad ei suuda maksta oma laste koolilõuna eest, siis poliitikutel õigustused siinjuures on kohatud. Ei ole maainimese töövõime või -tahe sedavõrd langenud, vaid maainimeste sissetulekute vähendamine on Eesti poliitika eesmärk omaette kas tahtlikkusest või ebakompetentsusest. See on aga koolilapsele päris ükskõik, mis põhjusel ta peab hābenema oma vanemate vaesust vabas ja iseseisvas Eestis. Lapse kõhtu ei täida televiisoris propageeritav rahulolu suurest

¹ Ettekanne EPMÜ konverentsil 6. oktoobril 1994

majanduslikust edust, mida enamasti teevad juba näost näha täissöönud ja oma rikkuses mõnulevad uusrikkad. Nende probleem on pankades, maainimesel enamasti sinna asja ei ole. Kaks või kolm kuud hiljem saadud piima- või liharaha läheb hommepäev käiku jõusööda, masina, väetise või muu ostmiseks. Intressid jäid neile, kes viivitasid raha väljamaksmisega. Nagu sai märgitud Maarahva Kongressil, on ülekohtune nõuda maatootjatelt töötleva tööstuse väljaostmist, sest ka kahekuune viivitus piima- ja liharahade väljamaksmisel on rõõvinud tootjatelt inflatsiooni kaudu 200 miljonit krooni aastas e. kolme aasta jooksul summa, mis võrdub piima- ja lihakombinaatide maksumusega. Aga ei. Ikka on vaja näidata, kui maksuvõimetu on tänane maatootja. Tuleb küsida, mitut nahka võtab Eesti Riigikogu ja Valitsus maainimeselt. Häbiväärne on, et sellest tuleb rääkida Eesti Vabariigis. Ainuke eelisel võrreldes nõukogude ajaga on, et võib rääkida. Aga mine tea?

Võib arvata, et maainimesed mõistavad, et poliitilistest kemplemistest lahti ei saa. Tootused, lubadused, kuid tegemata jätmised on vaid halvendanud maamajandust. Samal ajal seisab eksporditartiklites ikka esikohal põllumajandussaadused ja metsatooted 3. kohal. Samal ajal ei väsita selgitamast, kui perspektiivitu on põllumajandus Eestis, rääkimata ekspordist. Jääb mulje, et Eesti Vabariigi esimesel perioodil rakendati teised tootmisharud ja turg põllumajanduse arendamiseks, siis nüüd on vastupidi, põllu- ja metsamajanduse abil arendatakse teisi tootmisharusid. Majanduse arengu üle kiitlemine on saavutanud Breznevigaegse taseme, ainult põllumajandus veab alt. Isegi talude loomine, kui mõni aasta tagasi poliitiline tegevus, on aeglustunud.

Sotsiaalse infrastruktuuri arendamine maal on pidurdunud. Peapõhjuseks on finantside puudumine või vähesus. Esmatasandi absolutiseerimine valla tasandile jäi kindlustamata oma eelarvega, mis maaelu arengus on esmatähtis. Regionaalpoliitika üks tahke on siiski rahaliste vahendite ümberjaotamine. Selles riigis, kus 1/3 elanikkonnast ja 2/3 tööstusest on kontsentreeritud ühte linna, pole mõeldav tagada kogu riigi tasakaalustatud arengut. Tallinnakeskus on Eestimaa arengu suurimaid takistusi.

Akadeemiline Põllumajanduse Selts on korduvalt arutanud maaelu arengu probleeme väga erinevatest aspektidest lähtuvalt. Muret tekitab meie liikmeskonnas maaelu arenguprogrammi puudumine või selle hägusus, paralleelstruktuuride loomise püüe nõuandealases töös, maarahva adekvaatne esindamatus riigiorganites.

Palju on räägitud maainimeste esindatusest. Seni on katsetatud väga mitmel viisil, aga seni edutult. Päril kindel on, et poliitilisel tasandil ei õnnestu see niipea. Või üldse mitte. Jääb majanduslik aspekt. Maaelu ülepoliitiseerimine on seni vaid kahju toonud.

Kui küsida, kel on õigus esindada maarahvast või korraldada maaelu. Riik näeks selleks omavalitsusi. Nende ülesanded on määratletud riigi poolt ja oma tegevuses ei haara need tootmist. Tootmise nimel on loodud arvukalt liite ja keskliite, kus põhiprintsiibiks moodustamisel oli

- omandivorm või tootmisorganisatsioon;
- tegevusala;
- eriala töötajate kutsealane kaitse.

Iga ühendus esindab vaid teatud kontingenti maarahvast, ühist mandaati pole välja antud.

APS on seisukohal, et Põllutöö- või Maamajanduskoda võiks saada selleks, kui tagatakse tema demokraatlik formeerumine ja senised struktuurid aktsepteerivad loodavat koda. Meie arvates on selles põhiküsimus. Viimane oli peapõhjusi, miks märtsis Eesti Maarahva Kongress selle loomise määramatusesse edasi lükkas. Teiseks põhjuseks oli ohutunne nende organisatsioonide poolt, kes käsutasid eelarvelisi vahendeid.

Koja loomine on otstarbekas vaid juhul, kui ta saab ühendama maaelanikkonda sõltumata nende tegevusalast ja poliitilistest vaadetest. Koda peab ühendama maal tegutsevaid struktuure. Uue paralleelüksuse loomine on mõttetu. Koda ei ole kõrgemalseisvaks valitsusorganiks, vaid eeskätt koordineerivaks ja esindusorganiks maainimestele. Koda korraldab oma tööd selliselt, et majandustegevuse korraldamine jääb eriala ühendustele või teistele struktuurüksustele, diskussioon valitsusega s.o. ministriumidega eelarve või hindade üle jääb kojale.

Nüüd nimest. APS peab õigeks alustada Põllutöökojast, kuhu edaspidi liituvad ülejäänud tegevusalad maal. Maamajandus on liiga pretensioonikas ja põllumees jääb jälle vähemusse.

Nimi pole siiski nii tähtis, kui koja loomise demokraatlik tee. Eesti administratiivne jaotus baseerub valdadele. Koja üldkogu formeerumine peakski algama valla tasemelt. Maakonna tasandil võiks moodustuda esmalt arenduskeskus, mis hiljem muutub konvendiks. Viimased kokku moodustavad Põllutöökoja.

Nüüd funktsioonidest. Peale esindamise riigi tasandil peaks koda koordineerima

- nõuandetegevust;
- töölissharidust nii edasi-, täiendus- kui ka ümberõppe näol;
- raamatupidamise korraldamist;
- teaduse ja praktika vahendamist;
- riigi eelarve vahendite jaotust;
- riigi ja tootjate suhete reguleerimist.

Väljatöötatud dokumendid on piisavalt korrektselt koostatud, et neid arutada ja edasi arendada. Põhiprobleemiks jääb maainimeste tahe. Nemad ise saavad seda teha, vaheorganisatsioonid on ilmselt liiga enesekesksed ja kardavad oma privileegide pärast.

Lisa

APS-i volikogu otsus 8. 06. 1994.

1. Põllutöökoda (Maamajanduskoda) on vajalik institutsioon maaelu arendamisel, mis peab kujunema usalduslikuks esinduseks maarahvale ja tootjatele sõltumata ettevõtluse vormist.

2. Põllutöökoda tuleb moodustada "alt üles", kusjuures algüliliks võiks olla vald kui territoriaalne üksus, mis ühinevad maakonna tasandil konventideks ja seejärel vabariigis Põllutöökojaks.

3. Mõistes hetke ideoloogilisi raskusi ja süsteemide liigset paljusust, tuleks alustada üksikute regionaalsete arenduskeskuste moodustamisega, mis hiljem ühinevad konventideks ja kujunebki Põllutöökoda.

4. Põllutöökoja funktsioonideks jääb nõuande, ametikoolituse, infokogumise ja -vahendamise korraldamine, regionaalsete arenguprogrammide koordineerimine ning riigi eelarveliste vahendite jaotamine majandusinstitutsioonide vahel nimetatud aladel.

5. Ärevust tekitab nõuandesüsteemide tegevus, milles domineerib poliitilisus ja ettevõtjate lahterdamine (eraldatud), mis viib paralleelorganite kujunemisele. Riiklike vahendite suunamine ei pea silmas riiki kui tervikut.

6. Volikogu kiitis heaks 23. veebruari 1994. a. APS-i ettekandekoosoleku otsuse nõuandetalituse kohta, kus märgiti:

1. Nõuandetalitus tuleb luua territoriaalsuse printsiibil – vald, maakond, vabariik.
2. Nõuandevalitsus olgu koolikeskne, milleks maakonnas on tugipunktides põllumajanduslikud õppeasutused ja vabariigi tasemel Eesti Põllumajandusülikool oma Maaelu Arengu Instituudi kaudu.
3. Paralleelstruktuuride loomist riigirahade arvel tuleb pidada ebaotstarbekaks.
4. Nõuandetalituse infokeskus on vaja luua Tartusse EPMÜ MAI juurde ja välja arendada süsteem info liikumiseks maakonda ja sealt edasi talupidajani või maaelanikuni.